

Realizmin Tek Perspektif Olabilirliğinin Sunumu: AUKUS Örneği

Fatma AKKAN GÜNGÖR

KTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü, fatmaakkangungor@ktu.edu.tr,

ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0001-7252-1380>

Özet

Teori ile uluslararası ilişkileri açıklamak, anlamak ve yorumlamak gerçeğinde realizm ele alınarak ve realizmin, tek bir teori ve birçok kavramıyla küreselleşme olarak adlandırılan süreçte, sistemdeki değişimlerle birlikte yeni kavramlara ihtiyaç duyduğunu veya duyacağını ancak bu durum yeni bir teori gerektirmediği varsayımıyla pratiğe uygulanma düzeyine odaklanılmaktadır. I. ve II. Dünya Savaşı benzeri bir savaşın yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki şartlara bağlı olarak yaşanmadığı ya da yirmi birinci yüzyılın şartlarında yaşanmamasının bir çatışma içerisinde olunmadığı anlamına gelmeyeceği ya da devletler için bir başarı olarak görülemeyeceği açıkken sadece uluslararası ilişkileri açıklamak, anlamaya çalışmak ve yorumlamak uluslararası ilişkiler disiplininin amacı mı olmalı ve bu çabanın realist perspektiften yapılabilmesi uygulanabilir mi kabul edilmeli durumu AUKUS Antlaşması üzerinden anlaşılabilir çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Teori, Uluslararası İlişkiler Disiplini, AUKUS.

Presentation of The Only Perspective Possibility of Realism: The Case of AUKUS

Abstract

Realism is handled in the reality of explaining, understanding and interpreting of international relations. Realist theory needs or will need new concepts together with changes of international system and in the process called as globalisation. However, because of the fact that this situation does not require a new theory as an assumption, it is focused on the level of implementation in practice. While a war like the World War I-II did not take place in the conditions of the second half of the 20th century or that there was no war as before in the 21st century does not mean that there was no conflict or this situation cannot be seen as a success for states are clear, should explaining, trying to understand and interpreting international relations be the aim of international relations discipline? And whether it should be accepted that this effort can be made from a realistic perspective will be tried to be understood through the case of AUKUS.

Keywords: Theory, International Relations Discipline, AUKUS.

1. Giriş

Olgu elde etmek ve bilgi üretmek insanlığın (insan dışı canlılar ve doğa dahil) yararına olacak şekilde bir amaca hizmet ettiği yönünde düşünülür. Cruie, radyumun tıp alanında kullanımının önemi konusundaki inancını özellikle I. Dünya Savaşı döneminde taşınabilir röntgen cihazlarıyla göstermiş ve araştırma programıyla, elde ettiği sonucun ürüne dönüşmesi bağlamında Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde yapılan çalışmaların kullanışlılığı ile ilgili teori üzerine düşünmemize etki etmiştir. Disiplin içerisinde merkezde olduğuna inanılan ve teorik tartışmaların kategorize edilmesiyle disiplinin hem tarihini ortaya koyma ama aynı zamanda gelişmesine etki etmesi bağlamında Uluslararası İlişkiler Teorileri, uluslararası ilişkileri açıklama, anlama, yorumlama ve analiz etme konusunda önemlidir. Hatta alet çantası benzetmesi¹ teorinin içerdiği kavramların pratiğe uygulanması bağlamında önemli görülebilirken hangi kavramın hangi pratiğe uygulanması gerekeceği seçimi sorununu beraberinde getirmektedir. Çamaşır makinesinde bir sorun varsa ve iyi çalışmıyorsa on aleti içeren bir çanta iyi iş görürken, hangi aletin kullanılacağı ve nasıl kullanılacağı ve diğer enstrümanları gerektirip gerektirmediği uzmanlık gerektirecektir. Eğer sorunu bulmuşsak ve doğru aleti kullanıyorsak bu mekanizma ile devam edebiliriz. Bir yenisi gerekmezdir.

Yukarıda verilen benzetme teoriler ve kavramlarını içermektedir. Oysa teori ve kavramları üzerinden bu anlayışı yeniden kurgulamak disiplin içerisinde yaşanan ve birçok karışıklığa neden olan küresel siyaset, küresel politika gibi yeni tanımlamaların varlığına gerek var mı, hangi teoriler disiplin içerisinde yer alıyor, normatif ve küresel uluslararası ilişkiler teorisi gerçekten gerekli mi ki diğer teoriler de zaten onlar üzerinden açıklama yapıyor, disiplin içerisinde teori doğmasa da olur mu bu durum gelişme ve değişime etki eder mi gibi soruları bir noktaya kadar tartışmaya açarken, bir noktada da kısıtlılığa neden olur mu? Yine yapı/yapan sorununu ortadan kaldırır mı ki burada yapının üzerinden hala tartışmaların devam ettiğini, yapandan bağımsız şekilde var olduğu ya da bu sıralamada birincinin ikincisini domine ettiği varsayımından hareketle yapının mı yapanın mı önce yazılacağı tartışmasına katkı sağlar mı, analiz düzeyi önemli mi şeklinde düşünülebilecek ama bir o kadar da önemli görülebilecek bir boyuta neden olur mu?

¹ Bkz.: (Smith, 2021).

Teori ile uluslararası ilişkileri açıklamak, anlamak ve yorumlamak gerçeğinde realizmi ele alıyoruz ve burada tek bir teori ve birçok kavramıyla birlikte, küreselleşme² olarak adlandırılan süreçte sistemdeki değişimlerle birlikte yeni kavramlara ihtiyaç duyulduğunu ama bunun yeni bir teori gerektirmediğini varsayarak onun pratiğe uygulanma düzeyini anlamaya çalışıyoruz. Devletlerin temel aktör olma durumu, tek birim olarak ve yine rasyonel kabul edilerek, stratejik konulara odaklanan birimler bağlamında ulusal çıkar elde etmek istekleri yönünde düşünülür. Ulusal çıkar ise devletin uluslararası politikadaki güç dağılımındaki konumuna göre değişebilirken aslında bir var olma mücadelesi, hayatta kalma gerekliliği üzerinden anlaşılabilir ve kimi durumda prestij, kimi durumda ekonomik materyal kimi durumdaysa ilişkisellik içerebilir. Devletin ulusal çıkar için tanımlı bir yapıda davranışı, etkileşimi, varsayımları bağlamında analiz içerisinde yaşanan dünya ile ilgili özneler öngörü kazandırırken, öznenin özneleştirdiği devlete güç vermektedir.

Son dönemde AUKUS olarak adlandırılan işbirliği üzerine çok hızlı şekilde haberler yapılmış ve sistemde yeni bir kutup doğmasına kadar varan düşünceler üretilmiştir. Sonra bir anda yeni gelişmelere odaklanılmıştır. Bu durum bir kez daha göstermiştir ki antlaşmalar bozulabilir, dostlar yedeğe alınabilir, bir açıklama ile yanlışlar geçirilebilir ve güçlü devletler ya da diğerleri ulusal çıkar neyi gerektiriyorsa onu uygular. Devlet adamları için ahlaki mantığın işe yaramadığı bu gibi durumlar binlerce yıldır yaşanmakta ve yaşanacak şekilde görülmekte ve realizm, bu noktada geçmişten günümüze sunmuş olduğu açıklama modeliyle Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde uluslararası ilişkileri açıklamak, anlamak/anlamaya çalışmak ve yorumlamak konusunda kapsayıcı görünmektedir.

2.Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Analiz

Teori ile ilgili dünyayı veya onun bazı bölümlerini daha rahat anlaşılabilir kılmamanın veya daha iyi anlamamanın bir yolu olarak işlev gördüğü yönündeki düşünce, Uluslararası İlişkiler teorilerinin de bu amacı gerçekleştirmek için var olduğunu belirtmektedir. Teori açıklama ve öngörü rolünü üstleniyorsa eğer, bu durum gözlemlenen fenomenin yalnızca açıklanmasının ötesinde bir süreç olmalı ve fenomenin ilk ortaya çıkış durumlarına ve koşullarına dayalı nedensel açıklamaları gerektirmektedir. Bunun olabilirliği konusu gerçeklik ve ‘dışarıdaki dünyayla’ ilgili ontolojik bir

² Burada bu kavram üzerindeki muğlaklıktan ve gerçekten bahsedildiği kadar bir değişime etki edip etmediğinden ya da gerçekten yeni olup olmadığı tartışmasından bahsedilmeyecek olmakla birlikte daha sonra kavram ile ilgili konu bağlamında açıklama yapılacaktır.

varsayım olarak ele alınmaktadır. Pozitivist bakış açısına göre açıklama belirli koşullar altında ortaya çıkan ve belirli durumları ifade eden fenomenleri içermektedir. Uluslararası İlişkiler pratiğine ait mevcut düzenlilikler ve örüntüler bilinebilirse uluslararası ilişkiler alanında hangi gelişmelerin yaşanabileceğinin öngörülebileceği düşüncesi yaygındır. Bu durumda benimsenen teori/teoriler ve bakış açısı gözlemlenen olaylardan yapılan çıkarımları muhakkak etkileyecektir. Diğer taraftan teoriyi soyut bir nitelik ile ilişkilendiren düşünce teorilerinin mevcut gerçeklikten farklı olabileceğini sunmaktadır. Matematik alanı ile ilgilenen teorisyenler çalışmalarında yaşanan dünya ile ilişkisini dikkate almadan soyut alanlarla ilgilenmektedirler. Bu durum gerçek hayatta uygulama alanları olmadığı anlamını değil sadece bu keşfin uzun yıllar alabileceğini göstermektedir (Viotti ve Kauppi, 2016: 4-12). Bir teorinin yapabileceği en iyi şeyi Lebow, Morgenthau üzerinden vererek, “Bir alternatifi diğerine karşı tercih etmenin olası sonuçlarını ve bir alternatifin hangi koşullar altında gerçekleşme olasılığının diğerine göre daha fazla ya da ondan daha başarılı olduğu” yönündeki sunumuyla, teorinin, uluslararası politikanın temeldeki ve değişmeyen dinamikleri ile ilgili olarak bir soyut ve rasyonel ideal oluşturmaya çalıştığını, pratikte ise politikanın somut olduğunu, sıklıkla görülmeyecek kadar rasyonel olduğunu ve siyasetin dışındaki pek çok unsurun dikkate alınmasını gerektirdiğini belirterek verir (2021: 76, 83-84).

Bilindiği üzere disiplin içerisinde Soğuk Savaş Sonrası Dönemin özelliğini anlayabilmek için post-pozitivist teorilerin özellikle yorumsamacı anlayışın önemine vurgu pozitivism/post-pozitivism tartışması ile kendisini göstermiştir. Gerçekten de uluslararası sistem tanımı yaparken ve literatürde kabul edilen sınıflandırmasını anlatırken Soğuk Savaş dönemi için determinist bir bakış açısıyla siyah ve beyaz arasındaki gibi bir netlikten ve tahmin edilebilirlikten bahsediyoruz ve bunu yaparken de o döneme ait birçok unsuru dışarıda bırakarak aslında bilgiyi istediğimiz yönde işliyoruz. Bu kavramsallaştırma, gerçeğe yaklaştırmaktan çok verili bilgiyi düzenleme ve kullanışlı hale getirme işlevi görürken diğer taraftan görünür olan ve olmayan birçok unsuru dışta bırakmamıza neden oluyor. Öyle ki olgun bir zekaya sahip olanın eldeki verilerle geleceği tahmin edebileceği üzerinden Newton fiziği ile açıklanabilecek bir Soğuk Savaş sunumu iki kutuplu yapısı ile tehdidin kaynağının belli olması ve kapasitelerin bilinmesi bağlamında devletin diğer devletlerin davranışını kestirebileceği oysa Heisenberg’in *belirsizlik ilkesi* ve Einstein göreceliğiyle ilgili ve Schrödinger’in kedisi düşünsel deneyini öne sürerek Soğuk Savaş Sonrası dönemin belirsizliğini, devletleri tehdit eden kaynağın sadece devlet olmaması, tam kapasite hakkında bilinmezlik, 1970’lerin bir özelliği olarak üretimin merkez-sizleşmesi, iletişim

maliyetlerinde düşüşün beraberinde yaşanan küresel ağ, çok boyutluluk ve düzeyin uluslararası sisteme ve devlete yansması bağlamında fırsat ve tehdidin aynı zamanda ve çok hızlı sonuç doğurması anlamında eldeki verilerin geleceğin yorumlanmasını imkansız denebilecek bir muğlaklığa ki burada gerçeğin tartışılması noktasında imkansız denilebilir, bırakmıştır. Bu gerçekten yeni mi olmuştur, ele alınan insanlık tarihi üzerinden bilinebilirlik, sistemi dünyanın hangi bölgesi ile sınırlandırdığımız ya da dünya artık bu sistemin sınırları için yeterli mi soruları bağlamında belki de bu şekilde ele almak bilgi üretmeyi kolaylaştırdığı, belli bir güce hizmet ettiği ya da sadece bu kadarı yapılabildiği için böyledir ki bu durum hiçbir şekilde bunun üzerinde analiz yapılamayacağı anlamı taşımamalıdır.

Uluslararası İlişkiler disiplini yirminci yüzyılın başında sistemin küresel düzeyde siyasal ve toplumsal dizaynı (Milletler Cemiyeti ve Uluslararası Çalışma Örgütü) ve milletlerarası işbirliğinin önemi bağlamında bir aksiyom şeklinde ele alınabilir. Kuralları, sınırları ve amacı bellidir ve küreselleşme olarak adlandırılan süreçte yaşanan ve yaşanacak olan değişimlerin onu geçersiz kıldığını tartışmak Siyaset Biliminden neden ayrıldığını tartışmamaktan daha az önemlidir. Yine yirminci yüzyılın ikinci yarısında dizayn edilen yeni sisteme küresel ekonomik kurumların katılması (Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması/Dünya Ticaret Örgütü) m II. Dünya Savaşı benzeri bir savaşı bu dönemde önlemiştir sorusu, bilimde yaşanan gelişmeler ışığında bu durumun tüm alanlara nüfuz etmesi sonucu insanlar arası, insan toplum, insan doğa ilişkileri bağlamında farklı çatışmalar yaşanmıştır ancak benzeri bir savaş yaşanmamıştır tespiti kadar hatalıdır. Bu benzetmenin toplum merkezli mi insan merkezli mi doğa merkezli mi olup/olmayacağı ve acının ve tahribatin zaman ve mekan bağlamı bu durumun nedeni olarak görülebilecekken hayvan deneyleri üzerindeki uzlaşmazlık insan kavramını yeniden tartışmaya açacak ve binlerce yıldır teknolojinin gelişmesinin insanlık özelliklerinde çok fazla değişikliğe gitmediği (işkence şekli ve zarar verme durumu insanlar arası, insan diğer canlılar arası, nesne ya da doğaya bakış üzerinde) gerçeğinden hareketle nasıl yorumlanacak, belki de çok fazla netlik taşımayacaktır. I ve II. Dünya Savaşı benzeri bir savaşın yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki şartlara bağlı olarak yaşanmadığı, yirmi birinci yüzyılın şartlarında bir çatışma içerisinde olmadığımız anlamına gelmeyecek ya da yaşanmamasının devletler için bir başarı olarak görülmeyebilecek kadar veriye sahipken sadece uluslararası ilişkileri açıklamak, anlamaya çalışmak ve yorumlamak Uluslararası İlişkiler disiplininin amacı

mı olmalı ve bu durumu realist perspektiften yapabilmek uygulanabilir mi kabul edilmeli sorusu bu konuda güncelliğini koruyacak gibi görünmektedir.

2.1.Realizm ve Kavramlar Işığında Analiz

Güç, değişim, istikrar, kutupluluk, hegemonya gibi kavramlara ve güç dengesi gibi bir açıklama aracına, kimlik, ırk, cinsiyet, kültür, temsil gibi kavramlar ve yapı-söküm gibi araçlar tarihsel süreç içerisindeki değişim ve gelişmelerle birlikte eklendiğinde disiplinin doğası içerisinde daha iyi analiz ve uluslararası ilişkilerin konusundan uzaklaşmadan disipline daha iyi katkı sunulamaz mı? Son dönemde yapılan çalışmalar³ Uluslararası İlişkiler akademisyenlerinin kimya, fizik, görsel sanatlar ya da iletişim alanına kadar birçok uzmanlık alanı gerektirdiğini mi ortaçağ üniversitelerini gerektirmeyecek ölçüde mevcut durum üzerinden uluslararası ilişkilerin çoklu perspektiften mi çalışılması gerektiği konusunda tartışma oluşturmaya devam etmekte ve bu durum yine tarihsel süreçte yaşanan değişim ve gelişim ile ilgili düşünüldüğünde realist perspektiften tüm sorulara cevap verilebilir mi durumuna bizi geri götürmektedir.

Uranyum elementinin periyodik cetvele göre keşif yılı 1789 ve elektron dizilimi $[Rn]5f^36d^17s^2$ olarak kabul edildiğinde elementlerin uluslararası sisteme etkileri bağlamında bir çalışma ya da elektron dizilimlerinin devrimlerle ilişkilendirilmesi şeklinde bir analiz yapılması disiplinin sınırları dahilinde gerekli mi zorlama mı disiplinler arası mı olmalı ya da sadece bu alanda çalışmak için genel bilgi düzeyinde kalmalı ve yaşanan dönemdeki gelişmeler takip edilerek disiplinin direnci mi korunmalı? Uluslararası İlişkileri anlamaya çalışmak yeterli mi yoksa dünyayı, insanlığı ya da yaratılışı anlamak gerekli mi, bu bambaşka bir şey mi? Burada disiplinin gerçeğini kabul etmek ve kavramlar üzerinden olayı zaman ve mekan bağlamında anlamaya çalışmak aksi takdirde disiplinin direncini test etmek belki de bir başka disiplin içerisine dahil etmek ya da tamamen parçalamak gerekeceği vurgulanmakta, realist perspektifin de bu konuda kapsayıcı olduğu varsayılmaktadır. Acharya kuruluşunda hangi normatif amaç olursa olsun emperyalizmi ve ırkçılığı sona erdirmeyi kapsamına almadığını belirtir (2021: 398) ki bu bahsedilen amaç bir başka savaşı önleme isteği olarak sunulur. Bu durumda dahi ister Batı hakimiyetini koruduğu ister teorilerinin evrensel geçerlilik iddiaları ve uygulanabilirliği

³ Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde önemi konusunda kabul görmüş birçok yayında disiplinin tartışmasını da içerecek şekilde farklı disiplinlerle işbirliğini gerektirecek ve yeni açılımlar sunacak çalışmalar mevcuttur. Burada örneklendirilen konu ile ilgili olarak bkz.: (Tidy ve Turner, 2020; Cooper-Cunnigham, 2020; Rothe, 2020; Der Derian ve Wendt, 2020).

sorgulamasına verilebilecek yanıt, disiplinin kurulmuş ve uluslararası ilişkileri analiz etmek amacıyla var olduğu ve halen daha var olucaksa akademisyenlere düşen görevin de onu devam ettirmesi gerekliliğidir. Var olmak amaca hizmet etmekse tayfin yelpazesi açıldıkça teori kendi içerisinde parçalanıyorsa ya da disiplin içerisindeki adı ile değil diğer disiplinler içerisindeki adıyla adlandırılmaya devam ediliyorsa bu durum ilerleyen süreçte karmaşa yaratacaktır ki bu konuda öngörülen en uygun sunum farklı disiplinlerden gelebilecek farklı kavramların realist perspektif içerisinde analizini uygun göstermeye çalışmak olmalıdır.

2.1.1. AUKUS Paketi ve Kırılganlık

AUKUS, 15 Eylül 2021 tarihinde Avustralya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında bir güvenlik antlaşması olarak imzalanmıştır. Bu antlaşma, ABD ve Birleşik Krallık'ın, Avustralya'yı destekleyerek nükleer enerji ile çalışan denizaltılar geliştirmesine ve konuşlandırmasına yardım etmeyi ve Pasifik bölgesinde Batı'nın askeri varlığına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu girişim, üç ülke arasında birlikte çalışılabilirlik, ortaklık ve karşılıklı yarara odaklı olacak şekilde değerlendirilmektedir.⁴

AUKUS antlaşması ile ortaya konulacak deniz savunma projesinin, her türden ABD uçağının rotasyonel olarak Avustralya'da konuşlandırılması ve uygun uçak eğitimi ve tatbikatları yoluyla gelişmiş hava işbirliğini, Avustralya'daki ABD'ye ait yüzey ve yüzey altı gemilerin lojistik ve sürdürülebilir yetenekleri artırılarak denizcilik konusunda işbirliğini, bölgedeki müttefikler ve ortaklarla daha gelişmiş ve daha entegre tatbikatlar ve daha fazla birleşik katılım gerçekleştirerek kara işbirliğini geliştirmesi ve bölgedeki üst düzey savaş ve askeri operasyonları desteklemek için birleşik bir lojistik, idame ve bakım merkezinin kurulması amaçlanmakta ve 2007 yılında başlatılan Avustralya, Hindistan, Japonya ve ABD arasındaki güvenlik diyalogu QUAD'ı tamamlaması öngörülmektedir. Daha da önemlisi bu antlaşma son derece gizli askeri teknolojiyi paylaşacak olması nedeniyle Avustralya, Birleşik Krallık ve ABD arasındaki yakın bağı yansıtmaktadır. AUKUS ve QUAD'ı, Hint-Pasifik bölgesinde etkisi giderek artan Çin politikasının bir yansıması olarak değerlendirmek gerekmektedir. Aynı şekilde geleneksel olarak yakın Anglo-Sakson ülkeleri olan Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık ve ABD

⁴ Aynı zamanda siber yetenekler, yapay zeka, kuantum teknolojileri ve ilave denizaltı yetenekler de işbirliği kapsamındadır. Bkz.: (Brooke-Holland, Curtis ve Mills, 2021, <https://commonslibrary.parliament.uk>).

arasında bir istihbarat ortaklığı olan FIVE EYES'in da bu süreçteki öneminin artacağı beklenmektedir.⁵

AUKUS ile ilgili basında öne çıkan gelişmelerden belki de en önemlilerden biri Avrupa Birliği'nin (AB) statüsü ve Fransa'nın durumudur. Avrupa Birliği'nin Hint-Pasifik bölgesindeki en önemli gücü olarak görülen Fransa, 2019 yılında bölgeye odaklanan bir savunma stratejisi yayınlamıştır ve dış ve güvenlik politikasında bu bölgenin önemini arttığını açıklamıştır. Bölgedeki stratejik özerkliğinin yeniden teyit edilmeye ihtiyaç duyulması bağlamında Avustralya ile ilişkileri ilerletmiş ve denizaltı programını geliştirme konusunda işbirliği yapmıştır. Fransa, daha önce Avustralya ile Naval Group arasında yapılan denizaltı inşası ile ilgili sözleşmenin iptaline ve AUKUS anlaşmasına yol açan müzakerelerden haberdar edilmemesine, bir Fransız-İngiliz savunma zirvesini iptal ederek tepki göstermiş ayrıca Washington DC ve Canberra'daki büyükelçilerini istişare amaçlı geri çağırmıştır. Yine ABD-Çin gerginliğinin bu antlaşma ile daha da artacak olması Fransa'nın memnuyetsizliğinin bir başka sebebi olarak görülmektedir. AB, Fransa'ya yönelik tutumu eleştirmiş ve bir açıklama istemiştir. AB ayrıca Avustralya'dan özür talep etmiş ve AB-ABD ticaret ve teknoloji konseyi için var olan hazırlıkları da ertelemiştir. Almanya kabinesi Avrupa Devlet Bakanı Roth, AB'nin tek sesle konuşması gerektiğini ve kaybedilen güveni yeniden inşa etmenin kolay olmayacağını belirtmiştir (Brooke-Holland, Curtis ve Mills, 2021).

Diğer taraftan Rusya Güvenlik Konseyi Sekreteri Nikolay Patrushev yaptığı açıklamada ABD ve İngiltere'nin nükleer denizaltılar için Avustralya ile bir araya gelmesini sağlayacak anlaşmanın sadece Pekin'i değil Moskova'yı da hedef aldığını belirtmiştir. Anlaşmanın Batılı olmayan en güçlü iki gücü kontrol altına almayı hedeflediği ve bunlarla yüzleşmeyi amaçlayan bir başka askeri blok olacağı belirtilmiştir. Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Zhao Lijian ise ABD, Birleşik Krallık ve Avustralya'nın bölgesel barışı ve istikrarı ciddi şekilde zarara uğrattığını ve uluslararası nükleer silahların yayılmasını önleme çabalarına zarar verdiği yönünde bir açıklama yapmıştır.

⁵ Bkz.: ("China, the Elephant in the Geopolitical Room" <https://www.gisreportsonline.com>); 1946 yılında İngiltere ve ABD arasında UKUSA olarak bilinen antlaşmanın 1948 yılında Kanada ve 1956 yılında Avustralya ve Yeni Zelanda'nın dahil olması ile 'AUS/CAN/NZ/UK/Eyes Only' şeklinde devam ettiği görülmektedir. Özellikle son üç İngilizce konuşan ülkenin, Commonwealth of Nations üyesi ve benzer siyasal sisteme sahip olması önemlidir ve tüm üye devletlerin ulusal güvenlikleri için benzer tehdit algılarını bu birliktelik göstermektedir. Bkz.: (Tossini, 2020). Bahsedilen bu birliktelik II. Dünya Savaşı sonrası oluşturulacak uluslararası sistemin kurallarının belirlenmesi bağlamında Atlantik Bildirisinin ve aynı zamanda nükleer teknolojideki gelişmelerle birlikte ABD ve Birleşik Krallık'ın gereksinimlerinin uzantısı olarak değerlendirilebilir.

Washington DC' deki Çin Büyükelçiliği ise bu ülkeleri 'Soğuk Savaş zihniyetine ve ideolojik önyargıya' sahip olmakla eleştirmiştir (Brooke-Holland, Curtis ve Mills, 2021).

Avustralya yukarıda açıklanan süreçte ulusal çıkarı ilk sıraya koyma kararından pişman olmadığı durumunu göstermiş ve kimlik, stratejik ortak, antlaşmaya bağlılık, ittifak, norm gibi kavramlara rağmen devletlerin davranışında belirli olanın çıkar olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymuştur. AUKUS da Birlik içerisinde operasyonel güce sahip bir AB gücü kurulması tartışmalarını ve kendine yeterliliğin önemini, dost-devlet (böyle bir kavram bu literatürde var mı ya da olmalı mı) aldatmacasını yeniden ortaya çıkarmış, bir o kadar da gösterilen tepkinin uzun süreli olmaması ve her şeyin çok hızlı düzelmesi de yine statükonun çıkarla ilişkisini ve bu dönemde yaşanan hiçbir gelişmenin uzun süreli etki yaratmadığını, diğer gelişmelerin içerisinde görünmez olabildiğini, anlaşmaların bozulduğu, sözlerin akit yerine geçmediği, her eylemin telafi edilecek şekilde bir düzlemde güçlü olanın arzuladığı gibi davranmasının önünde bir karşılık olmadığını yeniden göstermiştir.

AB, bahsedilen süreçte Hint-Pasifikte yeni bir işbirliği stratejisi açıklamıştır. Aslında tek bir AB politikası veya stratejisi bulunmamaktadır. Yine de açık olan ABD ile sorunların artmasının Çin için faydalı olabileceğidir. Diğer taraftan AB bir blok olarak hareket edebilirse bu durum onun stratejik oyuncu konumunu öne çıkarabilecektir. Bu durumda AB için önemli olanın, Çin, Rusya ve ABD gibi entegre olmadan bağımsız stratejik oyuncu olabilmesi durumudur. Yine kendi stratejisini uygulama konusunda Fransa'nın inisiyatif alacağı öngörülmektedir (Biskop, 2021).

Sistemin önemli bir oyuncusu olarak görülebilecek ASEAN tarafından AUKUS'un kurulması şaşırtıcı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Endonezya ve Malezya ABD ve İngiltere'nin yardımıyla nükleer güçle çalışan denizaltıların elde edilecek olmasının bölgede silahlanma yarışına sebebiyet verebileceği nedeniyle çatışma riskinin artabileceğini vurgulamışlardır. Malezya özellikle Güney Çin denizinde olmak üzere bölgedeki diğer güçlerin bu faaliyete tepkisi ile ilgili kaygısını ifade ederken Endonezya, silahlanma yarışı ve güç projeksiyonu konusunda endişeli olduklarını açıklamıştır. Filipinler ise güney doğu Asya'daki askeri dengesizliğe atfen güç dengesinin sağlanması ve istikrarın korunması gerektiği yönünde açıklama yapmıştır (Brooke-Holland, Curtis ve Mills, 2021). Avustralya için güvenilir bir müttefik olarak görülebilecek olan Singapur da aynı şekilde çekincesini ifade etmiştir (Chin, 2021). ASEAN üyeleri özellikle Çin ve ABD ile ikili işbirliği çerçevesinde bölgesel güvenlik konusunda hareket etmeyi seçmiş olmalarına

rağmen yaşanan bu son gelişmenin üye ülkeleri Çin ile daha yakın ve de dengeli bir politikaya sevk etme konusunda belirleyici olup olmayacağını zaman gösterecek ancak bütün olarak ASEAN'ın yöneliminde değişikliğe gitmeyeceği yönündeki düşünce daha ihtimal dahilinde görülmektedir.

2.1.2. Dengeleme, Caydırıcılık, Ulusal Çıkar/ Kuzey Amerika-Doğu Asya ve Avrupa⁶

Waltz'ın çok atıf yapılan çalışması *Man, The State and War* (1959) disiplin içerisinde özellikle analiz düzeyleri ile bilinmektedir. Savaşın nedenleri üzerine yapılan çalışma farklı analiz düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki ilişki bağlamında dış politika analizi ve diğer birçok alanda günümüzde de devam eden şekilde bir yol göstericidir. Diğer taraftan Morgenthau'nun yine disiplin içerisinde önemli bir yeri olan *Politics Among Nations* (1948) adlı çalışması yine aynı şekilde kapsayıcıdır. Burada Milletler Cemiyeti'nin barışı koruyamadığı ile ilgili zayıflığı konusunda yapılan analiz belki de birey, devlet ve sistem düzeyinden daha ileri bir noktada kurumların davranışı üzerinden oldukça elverişli görülebilir. Cemiyetin anayasal, yapısal ve siyasal yönden zayıflığı incelenmekte ve özellikle uluslararası politikada güç dağılımında önemli görülen devletlerin akılcı siyasal karar alıcıları ve geleneksel diplomatları bağlamında ulusal çıkarın ortak güvenlikten önemli olduğunu göstermektedir. Anayasal zayıflıkta Misakin savaşı yasaklamadığını ancak bu durumun işlemlerini zaten etkilemediğini, çünkü Cemiyetin, anayasasına uygun bir şekilde iş görmediğini, yapısal zayıflıkta Cemiyet içerisindeki güç dağılımı ve dünyadaki güç dağılımı arasındaki karşıtıktan kaynaklı bir zayıflığı, siyasal zayıflıkta ise Milletler Cemiyeti'nin uluslararası düzen ve barışı korumak konusundaki yeteneğinin, egemen devletlerin ahlak ve politikalarının Milletler Cemiyeti'nin uluslararası yönetiminin ahlak ve siyasal ereklerinden önce tutulmasının bir gerçeği olarak yok edilmesini ortaya koyan değerlendirme günümüz verileri ile birlikte dahi Versay kurulu düzeninin nasıl yeni bir savaşı kaçınılmaz hale getirdiği noktasında son derece açıklayıcı görünmektedir.

AUKUS ile ilgili bölge düzenlemesine katkıda bulunacağı ya da yeni bir kamplaşmaya neden olacağı yönünde yapılan tahminler çok yeni olması bağlamında geçersiz tarihsel süreç incelendiğinde devam eden bir düzenlemenin parçası olması nedeniyle de abartılı görülebilir. Diğer taraftan yukarıda bahsi geçen siyasal düzey üzerinden düşünüldüğünde Amerika Birleşik

⁶ Uluslararası ekonomik bütünleşmenin günümüzdeki aşaması anlamında 'triadizasyon'dan farklı olarak kullanılmıştır.

Devletleri'nin aslında geçmişten farklı davranmadığı açıkça söylenebilir ki burada açıkça söylenemeyecek olanın bu durumun uluslararası sistemin düzen ve istikrarını nasıl etkileyeceği, bu durumun devletler ve canlılar bağlamında nasıl bir güvensizlik/tehdit algısı oluşturacağıdır.

Birleşik Krallık için çıkarlarını korumak bağlamında AUKUS'un önemli bir antlaşma olarak değerlendirildiği açıktır. Özellikle Hint-Pasifikte jeo-stratejik gücünü artıracığı ve 'Global İngiltere' için hem savunma yeteneklerini artırma diğer taraftan ortaklar arası güveni de ilerleteceği nedeniyle stratejik görülmektedir. Global Britanya'nın güçlü bir denizcilik boyutuna sahip olacağını göstermesi noktasında da AUKUS önemli kabul edilmektedir (Germond, 2021; Stephen Lovegrove speech at the Council on Gestrategy, 16.09.2021, <https://www.gov.uk>).

AUKUS'un Çin'in bölgedeki etkinliğini parçalama amaçlı olduğu yönündeki düşünce ağırlıklı olarak kabul edilebilir ancak bu durum ekonomik boyuttan hiçbir şekilde ayrı analiz edileceği anlamında düşünülmemelidir. Bu şekilde gerçekleşen ve ortaya çıkan olaylar, bir bölgede güçlenen bir gücün güçsüzleştirilmesi ve bir dizi farklı sorunla uğraştırılarak oyalanması bağlamında ancak bir arada olmamak şeklinde yine bir ötekileştirme şeklinde devam ettiği yönünden görülmektedir. Bu durumda dengeleme mi caydırma mı uygulanıyor ya da bu stratejilerle açıklama yapmamızı gerektirmeyecek ölçüde açık bir ulusal çıkar kavramını bu gibi kavramları kapsayacak şekilde kullanarak normalleştireceğimiz gelişmelerden mi bahsetmeliyiz ki cevap evete yakın tarafta durmaktadır.

AB özelinde AUKUS'un varlığı belki de Çin'den daha fazla değerlendirilmeye yatkındır belki de AB'nin kimlik yenilemesi gerektiği yönünde bir işarettir. Her ne olursa olsun AB'nin konumu üzerinden diğer devletlerden daha fazla AUKUS ile ilgili açıklama yapıldığı görülmüştür. Özellikle AB ve Rusya'nın bu durumla ilgili olarak konumlarını belirlemesi gerekeceği yönündeki beklenti açıktır.

Avustralya'nın Çin ve ABD ile ilişkileri 2000'li yıllar itibari ile oldukça iyi görünmekteydi. AUKUS'un imzalanması bölgesel düzeyde olumlu havayı değiştirecek gibi görünürken, Avustralya'nın Çin yerine ABD'yi seçmesi de anlaşılabilir. Diğer taraftan bu seçimin Hint-Pasifik'te gerilimi artıracığı ve ticaret ortağı olarak iyi ilişkiler içerisinde olduğu Çin ile sorun yaşayacağı ve ABD'ye aşırı bağımlı hale gelmesinin dış politikasına zarar vereceği yönünde beklentiler mevcuttur. Her ne kadar antlaşmada Çin'e vurgu yapılmasa da son on yıllık dönemde bu devletin askeri gücünü üstel olarak artırması, antlaşmanın anlaşılmasında önemlidir (Westcott,

2021; Edel, 2021). Avustralya için AUKUS'un önemli görülmesinin nedeni, öncelikle silahlı kuvvetleri için nükleer güçle çalışan denizaltılara sahip olacak olmasının deniz gücünün önemli bir göstergesi olması diğer taraftan Hint-Pasifik jeo-politik alanında askeri dengeyi değiştirebilecek potansiyel sağlayan iki önemli askeri güce sahip ülke ile savunma ilişkilerini güçlendirme imkanı sunması noktasındaki değeridir (Germond, 2021). Yine aslında geçmişten gelen bağın yenilenmesi bağlamında Anglo-Sakson gösterisi olarak da bu değer güçlendirilebilir.

AUKUS antlaşması özellikle askeri alanda endüstriyel işbirliğine sebebiyet verecektir. Stratejik olarak nükleer güçle çalışan saldırı denizaltıları Hint-Pasifik bölgesinde yüksek yoğunluktaki deniz çatışmasında Çin'e karşı caydırıcı hatta savunma için kritik bir kabiliyeti ifade etmektedir. Gemilerin ortak geliştirilmesi önemli finansal, teknolojik, insan kaynağı ve zamanlama konularını ortaya çıkaracak gibi görünmektedir. Diğer taraftan AUKUS ABD'nin Hint-Pasifikte Çin ile artan mücadelesinde güvenebileceği ortak bir grup sunmaktadır. Yine bu antlaşmanın Avustralya'yı kaçınılmaz bir şekilde ABD'ye bağımlı duruma getireceği beklenmektedir ki Avustralya'nın COVID-19 salgınının orjininin araştırılması konusunda yaptığı çağrı karşısında Çin'in ekonomik misilleme uygulaması sonrası bu ülkenin güvenlik hassasiyetini artırması sebebiyle sorun olmaktan çok çözüm olarak görülebilir. Bu durum ABD ve İngiltere ile daha yakın endüstriyel ve teknolojik ilişkileri artacak olan Avustralya için siyasi sınırlamalara rağmen anlaşılabilir. Ayrıca bu ortaklık mevcut jeo-politik konfigürasyonu değiştirecek nitelikte bir antlaşma olarak değerlendirilmektedir. ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda ortak savunma şartı ile zaten üçlü bir antlaşmaya sahiptirler. Yine bu devletler güvenlik ve savunma konusunda antlaşmalar ile yakın ilişki içerisinde oldukları için FIVE EYES gibi antlaşmalar bu durumu doğrulamaktadır. AUKUS, 'deniz demokrasileri' olma geleneği gibi bazı özellikleri paylaşan bu üç devleti bir araya getirmesi bağlamında da önemli bir antlaşma olarak görülmektedir. Devletler arasında ortak siyasi, kültürel ve tarihi referanslar yakınlaşmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu durum ortak güven anlamında da düşünülebilir ki AUKUS halihazırda yakın ilişkileri olan devletler arasında savunma endüstriyel işbirliğini artırmak üzerinden var olan jeo-politik kanalları derinleştirme projesini temsil ettiği yönünde değerlendirilmektedir (Perot, 2021).

2. Sonuç

Küreselleşmenin, 1990'larda 1970'lerde 'karşılıklı bağımlılık' için olduğu gibi sürekli kullanılan bir kavram olduğuna dikkat çeken Keohane ve Nye (2004), karşılıklı bağımlılığın bir durum ifade

ettiğini, II. Dünya Savaşı sonrası birçok boyutta olduğu gibi artabilirken 1930’larda Büyük Bunalımda olduğu gibi en azından ekonomik olarak azalabildiğini ve küreselleşmenin bir şeylerin arttığı anlamında kullanıldığını vurgularlar.⁷ Yine küreselleşmenin günlük konuşmada genellikle artan küreselcilik anlamında kullanıldığını bu bağlamda küreselleşmeyi 1990’larda da geçmişte de artan küreselcilik süreci olarak görmeyi tercih ettiklerini aynı zamanda da farklı boyutlarındaki değişimlerin her zaman eş zamanlı olmadığını küreselleşme ile ilgili çalışmalarında belirtirler. Yine Scholte (2004), küresel bir dünyada olmak tamamen küreselleşmiş bir dünyada olmak anlamına gelmediği gibi alan-üstülüğün yükselmesinin alansallığın sonunu ürettiği anlamında da bir veri olmadığını altı çizmektedir. On beşinci yüzyıl öncesi kıtaların bugünküne benzeyen haritaları yokken, iki yüz yıl sonra da sınırlı ülke birimlerinin gösterildiği haritalar vardı, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında sömürgecilik bağlamında alansalcı bakış dünyada insanların yaşadığı her yer olarak görülüyordu. Alansalcı olmayan M. Ö. Dördüncü yüzyıl öncesi bir dönem tanımlaması olduğuna ve o dönemde de ilişkilerden bahsedilebileceğine göre Westphalia devletler sistemi alansal olarak var olmak zorunda mı? Tayvan ile Çin arasındaki gerilim ABD tarafından –AB halen Batı mı, Almanya ve Fransa’nın AUKUS’a tepkileri bağlamında, Fransa’nın yeniden NATO dışı kalma isteği ya da hızlı bir şekilde açıklamalar, özürler ve durum değişikliği yine de Batı mı- desteklenirken refah mı, Tayvan’ın konumu!, İngiltere’nin ABD ile olan ilişkisi kimlik mi ulusal çıkar mı, Avustralya ile olan işbirliği bölgesel mi gibi sorular ve buna bağlı birçok açıklama, güç kaymasından yeni bir sisteme hızlı tanımlamalar, aslında bu yapılanmanın birbirini takip eden olaylar göstergesinden sadece biri olduğu gerçeğine gölge düşürmez bir o kadar da kesinlikle bu olduğunu göstermez. Yine aynı şekilde, ulusal çıkar ve devlet ilişkisinde bir değişikliği ya da farklı bir açıklama şeklini gerektirmediği yönündeki düşünce daha gerçeğe yakın durmakta ve alansallık tartışmasından daha ‘gerçek’ bir şekilde var olmaya çalışmaktadır.

Gücün bir devletin sahip olduğu maddi yeteneklere dayandığı düşüncesi, güç dengesinin, zırhlı tümenler ve nükleer silahlar gibi devletlerin askeri varlıklarının bir fonksiyonu olduğuna, diğer taraftan devletlerin sahip olduğu örtük gücün, bir devletin zenginliği ve genel nüfus büyüklüğüne dayanması, büyük devletler olarak değerlendirilen devletlerin askeri kuvvet kurmak ve savaşmak

⁷ “Küreselcilik” ise artıp azalabilen bir durum olarak tanımlanıyor ve iki ayırt edici özelliği vurgulanarak bir çeşit karşılıklı bağımlılıktan bahsediliyor. İlk olarak küreselciliğin bağlantı şebekelerini ifade ettiği, ikinci olarak bir ilişkiler şebekesinin küresel olarak düşünülebilmesi için yalnızca bölgesel şebekelerden değil kıtalararası mesafe içermesi gerektiği belirtilmektedir. Bkz.: (Keohane ve Nye, 2004).

için paraya, teknolojiye ve personele ihtiyaç duyacağından bu gücün, rakip devletlerle yarışında yararlanabileceği ham potansiyeli göstereceği üzerinde durulmaktadır (Mearshimer, 2021: 91). Bu durum son dönemde Çin'in nüfus büyüklüğü ve küresel zenginlikten aldığı payı artırması üzerinden görüldüğü gibi diğer taraftan da 'büyük' olmak için devletlere bir öneri sunmaktadır.

Özellikle son dönem dikkate alındığında Çin'in Hint-Pasifik'teki etkisini artırma çabalarına karşı önlemler almaya çalışan ABD'nin, bu kapsamda Hindistan, Japonya, Avustralya gibi bölge ülkeleriyle diplomatik, askeri ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeye devam ettiği görülüyor. Bu çerçevede 2018 yılında Hindistan ile savunma ilişkileri açısından önem taşıyan İletişim Uyumluluğu ve Güvenlik Anlaşması (COMCASA) imzalaması, QUAD'ın son dönemde daha etkili hale getirilmesi önemli unsurlar olarak kabul edilebilir. QUAD, COMCASA, AUKUS anlaşmaları ve Güney Çin Denizi'nde artan Çin-ABD askeri varlığıyla Hint-Pasifik'te bir yapılanma durumu söz konusudur. Bahsedilen iş birlikleri, artan savunma harcamaları, kurulan yapay adalar ve askeri tatbikatlar bu yüzyılda çatışma bölgesinin değişik bir özelliğini sunduğu yönünde düşünülebilir.

Kaynaklar

Acharya, A. (2021), Küresel Uluslararası İlişkiler, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Tim Dunne, Milja Kurki ve

Steve Smith (der.), Genişletilmiş 5. Edisyondan Çev.: Musa Ceylan, Ankara: Felix, s. 397-418.

Biskop, S. (2021), AUKUS and The EU: A Snub for the Bloc? Policy Paper, EGMONT, 22. 09. 2021,

<https://www.egmontinstitute.be>.

Brooke-Holland, L., J. Curtis ve C. Mills (2021), The AUKUS AGREEMENT, 11. 10. 2021,

<https://commonslibrary.parliament.uk>.

Chin, J. (2021), Why is Southeast Asia so Concerned about AUKUS and Australia's Plans for Nuclear

Submarines?, 20. 09. 2021, <https://theconversation.com>.

China, the Elephant in the Geopolitical Room, <https://www.gisreportsonline.com>.

Cooper-Cunnigham, D. (2020), Drawing Fear of Differance: Race, Gender, and National Identity in Ms.

Marvel Comics, *Millenium*, 48(2), s. 165-197.

Der Derian, J. ve A. Wendt. (2020), ‘Quantizing International Relations’: The Case for Quantum Approaches to International Theory and Security Practice, *Security Dialague*, 51(5), s. 399-413.

Edel, C. (2021), China has Only Itself to Blame for AUKUS, 24. 09. 2021, <https://foreignpolicy.com>.

Germond, B. (2021), AUKUS: The Realisation of ‘Global Maritime Britain’, 20. 09. 2021, <https://www.geostrategy.org.uk>.

Keohane, R. O. ve J. S. Nye (2004), Küreselleşme: Yeni Olan Ne? Olmayan Ne? (Ve ne olmuş yani?),

Küresel Dönüşümler, Büyük Küresleşme Tartışması, David Held ve Anthony McGrew (Hazırlayanlar), 2. Baskı, Ankara: Phoenix, s. 97-106.

Lebow, R. N. (2021), Klasik Realizm, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith

(Der.), Genişletilmiş 5. Edisyondan Çev.: Musa Ceylan, Ankara: Felix, s. 67-88.

Mearsheimer, J. J. (2021), Yapısal Realizm, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve

Smith (der.), Genişletilmiş 5. Edisyondan Çev.: Musa Ceylan, Ankara: Felix, s. 9-110.

Morgenthau, H. J. (1948), *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, , New York: Alfred

Knopf.

Perot, E. (2021), The Aukus Agreement, What Repercussions, fort the European Union?, 27. 09. 2021,

<https://www.robert-schuman.eu>.

Rothe, D. (2020), Governing the End Times? Planet Politics and the Secular Eschatology of the Anthropocene, *Millenium*, 48(2), s. 143-164.

Scholte, J. A. (2004, Küreselleşmede ‘Küresel’ Olan Ne?, *Küresel Dönüşümler, Büyük Küreselleşme Tartışması*,

David Held ve Anthony McGrew (Hazırlayanlar), 2. Baskı, Ankara: Phoenix, s. 107-115.

Smith, S. (2021), Uluslararası İlişkiler Teorisinde Çeşitlilik ve Disiplinerlik, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*,

Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith (der.), Genişletilmiş 5. Edisyondan Çev.: Musa Ceyla,

Ankara: Felix, s. 25-40.

Stephen Lovegrove speech at the Council on Geostrategy, 16.09.2021, <https://www.gov.uk>.

Tidy, J. ve J. Turner (2020), The Intimate International Relations of Museums a Method, *Millenium*, Vol.

48(2), s. 117-142.

Tossini, V. (2021), The Five Eyes-The Intelligence Alliance of the Anglosphere, 14. 04. 2020,

<https://ukdefencejournal.org.uk>.

Viotti, P. R. ve M. V. Kauppi, (2016), *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, Beşinci Basımdan Çev. Edt.: Metin Aksoy,

Ankara: Nobel.

Waltz, K. N. (1959), *Man, the State, and War, A Theoretical Analysis*, New York: Columbia University Press.

Westcott, B. (2021), Australia’s Decades-long Balancing Act Between the US and China is Over. It Chose

Washington and This is Means, 17. 09. 2021, <https://www.cnn.com>